

A BIZALMAS STÍLUS ÉS A TÁRSALGÁSI NYELV

SZÜTS LÁSZLÓ

A bizalmas stílus a társalgási nyelvnek egyik sajátos formája, a magyar nyelv stílusrétegei között a beszélt nyelvi stílus alatt, de az argó és az ifjúsági szleng fölött helyezkedik el. Használati köre hagyományosan a családi és a baráti közösségekre korlátozódik. Mint ilyen, a szűkebb körökben előforduló stílusréteg sok elemet vett át az argóból és a diáknyelvből. Az argótól megkülönbözteti az, hogy a bizalmas nyelv nem titkos nyelv, az ifjúsági nyelvtől pedig különbözik szókészletének fogalmi köre, s a játékoság erre nem annyira jellemző, mint a diáknyelvre. Mivel a bizalmas stílus ezekhez a nyelvi rétegekhez áll legközelebb, ezért nyelvtanaink, stilisztikai szakkönyveink is az argó, az ifjúsági nyelv, illetve a gyermek- és dajkanyelv keretében tárgyalják. L. A mai magyar nyelv rendszere I. Leíró nyelvten. Szerkesztette: Tompa József. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1961.; Szathmári István: A magyar stilisztika útja, Budapest, Gondolat Kiadó, 1961. A bizalmas stílusréteg szavait részben az argó szókészletébe utalja a külföldi szakirodalom is. Többek között: Leó Sandry – Marcel Carrese: Dictionnaire de l'argot modern, Paris, 1975.; Harold Wenworth and Stuart Berg Flexner: Dictionary of American Slang, 1975; Kaarina Karthunen: Nyky slangin sanakirja, Porvo-Helsinki-Jura, 1979.

A bizalmas stílusra természetesen nemcsak a szóhasználat jellemző, a bizalmas hangulatú kifejezések alkalmazása, hanem jellemzi a sok hiányos mondat, a ráértéses szószerkezetek használata, hisz mivel családi vagy baráti körben fordul elő ez a stílusréteg elsősorban, a beszélgető partnerek úgymond félmondatokból is megértik egymást, nem kell mindent megmagyarázni. A bizalmas stílus nem tévesztendő össze a durva beszédmóddal, ez ugyanis az alantasabb stílusrétegekre jellemző.

Az utóbbi évtizedekben azt figyelhettük meg, hogy a magyar nyelvben a bizalmas stílus egyre inkább kezd betörni a köznyelvbe, azaz bizalmas hangulatú kifejezések, fordulatok előfordulnak köznyelvi vagy hivatalos szövegekben, párbeszédekben, s ezek itt sokszor stílustörést okoznak. Ez elsősorban a magyar nyelv bizalmas stílusát jellemzi, de bizonyos jelek arra utalnak, hogy más nyelvekben is vannak hasonló tünetek. Ezt tükrözi a külföldi szépirodalom, elsősorban az amerikai-angol nyelvből, illetve a francia nyelvből fordított regények, drámák, novellák is. Pl.: Norman Mailer, Doctorow, Robert Merle stb. művei. A nagyvárosi csavargókat, lumpen elemeket a modern szerzők különben is szívesen beszéltetik argónyelven. Ezek a tolvajnyelvi elemek nagyon hamar válnak ismertté, s különösen a bizalmas társalgási stílusban terjednek el. Így például a pénz jelölésére a magyar

nyelvben a mintegy 30 tolvajnyelvi szinonima közül körülbelül 8–10 előfordul a bizalmas társalgásban is (*lővé, steksz, dohány* stb.) A *n ő* tolvajnyelvi megnevezései közül is egyre több terjedt el a társalgási nyelvben (*csaj, tyúk, spiné* stb.), hasonlóképpen a *fiú* rokon értelmű szavai is (*pofa, pacák, krapek* stb.) átlépték a tolvajnyelv szókincsének határait. Némely közülük pedig szinte köznyelvi szóvá vált: pl. a *srác*.

A bizalmas stílus térhódítása, elterjedése talán azzal is magyarázható, hogy az utóbbi évtizedekben Magyarországon nagy társadalmi mozgások mentek végbe, s ez sok esetben okozott viselkedészavart, illetve ezzel járt sokaknál a stílusérzék romlása. A társadalmi mozgások következtében sokan kerültek olyan helyzetekbe, gyakran mint köztisztviselők, vezetők, amikor küszködtek a kifejezésekkel, nem találták a megfelelő szót, közlési formát. Ezért néha a nem megfelelő helyen is a bizalmas szóval, kifejezéssel élnek. Az indokok, magyarázatok közé sorolható az is, hogy a mai magyar iskolai közoktatásban, az anyanyelvi nevelésben nem mindenütt kap megfelelő teret és hangsúlyt a szókincs árnyalt használatának tanítása; az, hogy a szókészlet elemeit úgy használják a tanulók, hogy a szavak, kifejezések hangulatát, stílárís értékét is megtanulják. Hozzá kell tennünk, hogy ez sok esetben nem is anyanyelvi, hanem pedagógiai kérdés.

A bizalmas stílus térhódításának sajátos területét alkotják a társas érintkezésnek a legfeltűnőbb jellegzetességei: a megszólítás, a köszönés, a tegezés és a magázás. Sajátos magyar jelenség az, ami a megszólítások körüli zavart jellemzi. 1945 után eltörölték a régi, hagyományos megszólításokat, amelyek nagy része társadalmi, vagyoni helyzethez kötődött, de az elmúlt 40 évben sem sikerült találni egy olyan általánosan használható főnevet, amely alkalmas lenne minden helyzetben idegen nő vagy férfi megszólítására. Ezért sokan a bizalmas nyelv megszólításait, kedveskedő, becézgető kifejezéseit alkalmazzák olyan helyeken is, ahol nem ez lenne a helyénvaló, pl. áruházban, postán, közhivatalokban, bíróságon, stb. Pl.: *bogaram, gyöngyöm, aranyoskám, édesem* stb.). Szerencsére az utóbbi 1–1/2 1 évben újra polgárjogot nyert az *uram, a hölgyem*, s ezek használatosak már nemcsak a civil életben, hanem a hivatalos érintkezésben és a közéletben is. Azóta a bizalmaskodó megszólítások ilyen helyzetekben ritkábban fordulnak elő.

A köszönésekkel hasonló a helyzet. A magyar nyelvben eredetileg a napszak szerinti köszönésmódok voltak a hagyományosak (*Jó reggelt kívánok!, Jó napot kívánok!, Jó estét kívánok!*). Az utóbbi évtizedekben ezeket is háttérbe szorítják a bizalmas jellegű köszönésmódok, főként a fiatalabbak körében a *Szervusz!* köszönésmódot szinte egészen kiszorítja a belőle rövidült alak, a *Szia!*, illetve angol hatásra a *helló*.

Ez utóbbiak korra való tekintet nélkül egyre gyakrabban hallhatók nyugdíjas korú nők és férfiak ajkáról is. A bizalmas stílus terjedése talán leginkább feltűnő az úgynevezett említési formákban. Ismert személyeket, személyiségeket; színészeket, riportereket, bemondókat; nyilvánosan, stúdióban, televízióban egyre gyakrabban emlegetnek becézett utónevükön (*Tamás* helyett *Tom*, *György* helyett *Gyuri*, *Ilona* helyett *Ica* járja, stb.)

A bizalmas stílusrétegre, a beszélt nyelvre jellemző még a tegezés, illetve a magázás használata. A magyar nyelvben eredetileg magázódtak az idegen felnőttek, kölcsönösen tegezték egymást a fiatalok, a gyerekek; illetve van még a fél magázódás, különösen vidéken az idősebb tegezi a fiatalabbat, de visszafelé a fiatal magázza az idősebbet.

Az utóbbi évtizedekben azt figyelhettük meg, hogy a kölcsönös tegezés korhatára egyre inkább fölfelé tolódik, nemcsak diákkorú idegenek szólítják meg egymást „egyből” tegezve, hanem gyakran a 30 év körüliek is.

Mindezek a jelenségek azt látszanak igazolni, hogy a bizalmas stílus funkciója kezd háttérbe szorulni. Régebben a bizalmas stílus jegyei, a kedveskedő megszólítás, a hangulatos szóhasználat, a tegezve szólás valamilyen meghitt emberi, baráti kapcsolatot jelzett. Ugyanazt a tartalmat másként fogalmaztuk meg, másként adtuk elő idegennek vagy általunk tisztelt nagy-rabecsült felnőttek, idős korúnak, mint például a legjobb barátunknak. Az utóbbi egy-másfél évtizedben a magyar nyelvben a bizalmas stílus kezd átterjedni más, nem bizalmas, jellegű beszédhelyzetekre, s ilyenkor a bizalmas stílus már nem jelez meghitt baráti, emberi kapcsolatot, sőt idegenekkel való társalgásban inkább mentálhigiéniai zavarokat okoz. Ugyanaz a bizalmas, kedélyes kifejezés, amely barátunkkal való csevegésben kedves, hangulatos, idegenekhez szólva sértő lehet. A bizalmas stílus megkülönböztető funkciója tehát kezd eltűnni, mivel gyakran nem jelöl baráti viszonyt, ily módon tehát a nyelv szegényedik egy stílusárnyalattal, egy kifejezőeszközzel. Kár lenne érte! Reméljük, ez a folyamat meg fog állni, s a bizalmas stílus használata visszaszorul újra a családra és a baráti körre, s ezzel visszaveszi régi hangulatát.